

ГУМАННО-ОСОБИСТІСНИЙ ПІДХІД ДО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ ЯК СПОСІБ МОРАЛЬНОГО ОЗДОРОВЛЕННЯ СУСПІЛЬСТВА

досвіду молодших школярів // Автореф. дис. канд. пед. наук / Т.М. Завадська. – К., 1993. – 23 с.

4. Завадська Т.М. Педагогічне діагностування музично-естетичного досвіду молодших школярів / Т.М. Завадська // Початкова школа. – 1993. – № 3. – С. 27–29.

5. Кабалеvский Д.Б. Воспитание ума и сердца: Книга для учителей / Д.Б. Кабалеvский. – М.: Просвещение, 1984. – 206 с.

6. Ростовський О.Я. Методика викладання музики

в основній школі: Навчально-методичний посібник / О.Я. Ростовський. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. – С. 25–26.

7. Рудницька О.П. Основи викладання мистецьких дисциплін : Навчальний посібник / О.П. Рудницька. – К., 1998. – 183 с.

8. Хлебiк С.Р. Методи формування емоційного мислення студентів у класі хорového диригування / С.Р. Хлебiк // Наукові записки. – Ч. 2. – Ніжин, 1999. – С. 32–36.

Стаття надійшла до редакції 10.09.2013

УДК 37.01

Валентина Матяшук, кандидат історичних наук, ТВО доцента кафедри розвитку особистості Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

ГУМАННО-ОСОБИСТІСНИЙ ПІДХІД ДО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ ЯК СПОСІБ МОРАЛЬНОГО ОЗДОРОВЛЕННЯ СУСПІЛЬСТВА

У статті досліджується запровадження ідеї духовного гуманізму в освітній простір.

Ключові слова: виховання, учасники виховного процесу, гуманна педагогіка, гуманно-особистісний підхід.
Лит. 9.

Валентина Матяшук, кандидат исторических наук, ТИО доцента кафедры развития личности Львовского областного института последипломного педагогического образования

ГУМАННО-ЛИЧНОСТНЫЙ ПОДХОД К ВОСПИТАНИЮ ШКОЛЬНИКОВ КАК СПОСОБ НРАВСТВЕННОГО ОЗДОРОВЛЕНИЯ ОБЩЕСТВА

В статье исследуется внедрение идеи духовного гуманизма в образовательное пространство.

Ключевые слова: воспитание, участники воспитательного процесса, гуманная педагогика, гуманно-личностный подход.

Valentina Matyashuk, Ph.D. (History) Docent by Acting of Personality Development Department Lviv National Institute of Continuing Pedagogical Education

HUMANE PERSONAL APPROACH TO UPBRINGING PUPILS AS A WAY OF MORAL SANITATION OF SOCIETY

The article examines the introduction of the idea of spiritual humanism in the education space.

Keywords: education, participants of educational process, humane pedagogics, humanely-personality approach.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Немає і не було жодної держави у світі, яка би не хотіла покращити стан виховання підростаючого покоління. Прагнення людства до досконалості природні і зрозумілі. Алі бувають інколи в історії моменти, коли саме виховання набуває особливої ваги, коли від нього залежить, яким буде завтрашній день цього народу чи цієї держави, адже сформоване нове конструктивне мислення молоді, що виходить у доросле життя, здатне переламати застарілі чи шкідливі стереотипи суспільного буття. Саме такий момент наступив нині в Україні. Моральний занепад охопив усі верстви суспільства, становить реальну загрозу фізичному та психосоціальному здоров'ю української нації, державотворчим

процесам. Зупинити його люди, які допустили своєю діяльністю чи бездіяльністю такий стан справ, не зможуть, всі надії на краще майбутнє мають пов'язуватися з молоддю, а це покладає на школу принципово нові завдання із виховання школярів. Нині злочинно мало дати учням тільки глибокі знання, треба кардинально змінювати підходи до організації навчально-виховної роботи в закладах середньої освіти передусім зі зміщенням акцентів саме на виховання. Але як досягнути успішності реалізації виховних цілей, як методично грамотно побудувати процес виховання, які підходи шукати до дитячої душі, щоб вона свідомо захотіла рости у співпраці з наставником-педагогом без тиску, погроз, залякування, як уберегти дітей від формування подвійної, а то й потрійної моралі? Ці та багато

інших питань знаходять своє успішне вирішення в теорії та практиці гуманно-особистісного підходу, обґрунтованого і творчо розвинутого Ш.О. Амонашвілі на спадщині кращих зразків світової гуманної педагогіки.

Метою даної статті є висвітлення ролі даного підходу як способу морального оздоровлення суспільства, оскільки його успішна реалізація передбачає активний позитивний вплив на всіх учасників виховного процесу: учнів, педагогів та батьків та на громадськість в цілому.

Виклад основного матеріалу. 17 липня 2011 року в Бушеті (Грузія) відбулася історична подія – був підписаний створений з ініціативи академіка Ш.О. Амонашвілі у співавторстві з прихильниками гуманної педагогіки з Грузії, Росії, Дагестану, України, Литви, Латвії і Естонії “Маніфест гуманної педагогіки” як програмний документ, декларація Міжнародної асоціації гуманної педагогіки, урочисте звернення до педагогічної громадськості та прогресивних сил міжнародної спільноти з приводу існуючого стану справ у сфері освіти, необхідності оновлення підходів до виховання дітей нового покоління. На сьогодні фактично він став стратегічним і концептуальним планом побудови нового освітнього простору, суть якого будується на кращих зразках світової педагогічної думки, живої творчості педагога-гуманіста. Значення цього документу ще до кінця не усвідомлене нині і не прийняте широкою педагогічною громадськістю, але про стрімке поширення його ідей свідчить створення і успішна діяльність Всеукраїнської культурно-освітньої асоціації гуманної педагогіки, її 20 регіональних організацій, щорічні всеукраїнські та обласні педагогічні читання, видання та розповсюдження методичних матеріалів, активна участь українських педагогів у міжнародних та вітчизняних заходах з гуманної педагогіки.

“Маніфест гуманної педагогіки” – це документ, який вводить в освітній простір поняття духовності та духовного гуманізму. Він має світоглядний характер і тому, крім зовнішніх завдань, ставить завдання внутрішні, пов’язані **зі змінами і самовдосконаленням** кожного, хто має відношення до виховання підростаючого покоління. Ніколи раніше не з’єднувались поняття духовності і поняття гуманізму, адже вони, існуючи в культурі багато століть, існували паралельно як дві протилежні системи цінностей. В релігійному трактуванні духовності вищою цінністю є Бог, а в гуманній – Людина. Завдяки введенню поняття духовного гуманізму, Маніфест ставить завдання виховувати людину культури, мислителя, діяча, творця [5, 1].

Запровадження ідей духовного гуманізму в

освітній простір якісно вплине на духовне очищення всіх його учасників. У своєму привітанні учасникам Другого Міжнародного конгресу “Місія вчителя в сучасному світі” Ш. Амонашвілі наголошує: “Учитель – це душа, носій Світла. На жаль, сучасний світ втратив істинний зміст Учителя і обернув його на такого собі носія предмету, якому ставиться завдання пропонувати свої, так звані, освітні послуги суспільству споживачів. Якщо ми дозволимо розвивати зміст Учителя в тому ж дусі, то в осяжному майбутньому Учитель як Суть, що Творить, буде замінений дешевими роботами. І якими б досконалими технічно вони не були, все рівно, дарувати Світло кожному спрямованому – люблячи його – не зможуть, тому що у них не буде серця і душі” [2, 1]. Де брати вчителю те Світло? Із власної душі, з власного духовного світу, а це значить, що учитель гуманної педагогіки, готуючись до свого Уроку, має подумати, як облагородити тему красою власного серця, згадати про те, що він сам є “надсуспільним явищем, художником Великого Життя, проводирем людства” [2, 1]. В. Сухомлинський зазначав: “Учитель готується до гарного уроку все життя... Така духовна і філософська основа нашої професії і технологія нашої праці: щоб дати учням іскринку знань, учителю треба ввібрати ціле море світла” [8]. Таким чином, учитель гуманної педагогіки буде сам усе життя прагнути злету Душі, своє “море світла” буде постійно поповнювати творчим використанням ідей педагогів-гуманістів минулого, зернинками чужого позитивного досвіду, підживлювати Вірою, Надією і обов’язково Любов’ю. Його не стільки буде тривожити рівень навчальних успіхів учнів, як зростання їх душ, адже він розуміє свою місію перед цією дитиною, що дивиться на нього з довірою і сподіванням, і відповідальність перед Богом, а не перед директором чи інспектором, за свою педагогічну діяльність.

Гуманна педагогіка як живе творіння допускає, що:

- реально існує Вищий Світ, Бог, Творець, Вищий Розум, Абсолют...

- душа – вічна субстанція, що має головне завдання – вічне сходження, вдосконалення ...

- земне життя є відрізок великого шляху сходження... [6].

Сприйняття цих припущень як філософії своєї педагогічної праці і побудова на них своєї діяльності змінить ставлення вчителя і до себе, і до дітей. Чітко розуміння того, що дитина є союзом неба і землі, де від неба у неї три духовні начала (дитина – явище не випадкове; дитина має свою місію, приходить з даром неба для цього;

дитина – носій великої енергії духу), а від землі – три пристрасті (пристрасть до розвитку; пристрасть до дорослішання; пристрасть до свободи [6], не дозволить практикувати насильство, погрози, залякування, зубріння, заучування, зневагу та інші інструменти авторитарної педагогіки. “Урок – перше вогнище, зігрівшись біля якого, людина прагне стати мислителем”, – вважав В. Сухомлинський [4, 8]. Мислителем, а не відтворювачем завченої з репетитором інформації під час ЗНО! “Тести – штучно і протиприродно створений сумбур так званої інформації, в якій зерна знань виглядають жалісно, беззахисно і ображено”, – підтверджує Ш. Амонашвілі [1, 21].

Учитель нової доби – учитель-гуманіст буде дбати про виховання у своїх учнів мистецтва мислення і відповідальності за свої думки, бо, як відомо, думка породжує вчинок, а вчинок формує характер. “Людина без Істини – втрачена людина! Людина з фальшивою Істиною – згубна людина! У школі ми вчимо дітей, щоб вони ніколи не пізнали Вічну Істину: “Люби ближнього свого, як самого себе!””. І, як наслідок, “Мізеріє школа від безбожності, блідне краса, обезцінюється моральність, звужується свідомість, озлоблюється серце, знання стають товаром, тупіє співчуття, сліпнуть очі до потворного, торжествує почуття власності, торжествує п'ятьма...” [1, 44].

Що треба зробити вчителю, щоб стати носієм Світла? В плані духовності – виховання в собі шляхетності та великодушності, віри в безмежність кожної Дитини, досягнення високого рівня усвідомлення свого обов'язку перед майбутнім, чітке усвідомлення відповідальності за свої думки і почуття; постійна праця над розширенням власної свідомості і вміння мислити та діяти у відповідності до поняття духовності, розвиток уміння самопізнання, ясне бачення сходів особистісного зростання, позбавлення від шкідливих та поганих звичок і схильностей, як наслідок – народження нової особистості Учителя з піднесеною педагогічною свідомістю; в плані любові – виховання серця, віра у власну Іскру Божу, вирощування в собі любові до дітей і вміння нести її красиво, розуміння значення любові як всемогутньої всеохоплюючої сили всього освітнього простору, прагнення до світла, спільне життя з дітьми, плекання в собі розуміння, терпіння, благородства, великодушності, внутрішньої культури, як наслідок – успішна творча практика; в плані мудрості – виховання розуміння змісту життя, віра в перетворюючу силу гуманної педагогіки, звернення до витоків педагогічної мудрості самовдосконалення, постійне підвищення своєї педагогічної

майстерності, як наслідок – сформована розширена педагогічна свідомість і культура мислення [5, 2].

Такий учитель у першу чергу гостро відчує, як тисне на нього бюрократичний апарат сучасного управління освітою, які вузькі рамки для творчості залишили йому програми, стандарти і т.ін., але він не буде пасивним споглядачем і рабським виконавцем злочинних по відношенню до Дитини адміністративних приписів. Його нова совість буде спонукати до відстоювання законного права Дитини на здоров'я, пізнання світу і вершин наук, розвиток душі.

Такий учитель знає, що “від того, як минуло дитинство, хто вів за руку в дитячі роки, що ввійшло в розум і серце дитини з навколишнього світу... багато залежить, якою людиною стане сьогоднішній малюк” [9], тому він у першу чергу подбає про те, щоб батьки стали його одnodумцями і співтворцями. Нині в Україні прийнято пишатися великою кількістю молодих громадян, тобто потенційних батьків, з вищою освітою, але вчителі в один голос стверджують, що виховувати дітей нині значно складніше, ніж це було ще якихось навіть десять років тому. Звісно, педагогічна неграмотність батьків не є єдиною причиною такого стану справ, але працююча мама, як встановили українські соціологи, за добу приділяє вихованню дитини лише 16 хвилин, а у вихідні дні – 30 хвилин [7, 529]. Батьківські збори досить часто проходять у форматі збору грошей на потреби класу і школи та констатації вчителя про стан справ із навчанням. Вчитель гуманної педагогіки за такою схемою працювати не буде. Щорічно в рамках Всеукраїнських педагогічних читань відбувається творча лабораторія роботи з батьками, метою яких є надання практичної допомоги вчителям у налагодженні взаємовідносин “вчитель – батьки”, батькам у побудові духовної єдності з дітьми, вихованні шляхетної людини та усвідомленні батьківської місії, формуванні відповідального батьківства; стимуляція батьківської творчості. Майстер-класи батьківських зборів, обговорення насущних проблем, спільний пошук нових підходів співпраці з батьками, активна особиста участь і залучення батьків та небайдужої громадськості до діяльності міжнародного громадського руху “Батьківська турбота”, в практику якого ввійшло щорічне проведення міжнародних батьківських читань, учасниками яких стають батьки, вчителі, громадські діячі, чиновники від освіти, лікарі, всеукраїнських і регіональних заходів для батьківської громадськості та багато інших добрих справ стали вже практикою життя. Ті батьки, які залучені до цього руху, вже ніколи не

будуть сприймати дитину як свою власність, не будуть намагатися вліпити в ній свої несправджені мрії, не стануть сліпими виконавцями реформаторських ідей, вмітуть вірно розуміти права дитини і грамотно їх відстоювати, усвідомлюватимуть унікальність своїх синів та доньок і допоможуть їм у підготовці до реалізації своєї місії, свого призначення. Для дітей нового покоління і батьки мають бути теж з новим мисленням, вільним від стереотипів авторитарної педагогіки.

Що значить гуманно-особистісний підхід для самої дитини? Наведені вище постулати віри вчителя в Дитину підводять гуманного вчителя до розуміння тієї істини, що кожен учень є союзом Неба і Землі, Душі і Тіла, неповторною часткою Цілого, унікалом серед унікалів. За такого підходу душа дитини розквітає, адже над нею перестає загрозливо бряцати своїми методами і прийомами авторитаризм школи Варто просто пригадати свою школу, своє навчання і уявити, яким би воно було, якби вчителі ставилися до ваших однокласників не як до "об'єкту навчання", а до молодших товаришів, що потребують допомоги в оволодінні скарбом знань... якби виявляли до вас не предметний, а особистісний інтерес... якби визнавали вашу та кожного вашого однокласника унікальність, даруючи усім право на індивідуальність... якби стали товаришами у ваших бешкетуваннях... якби вашого вчителя хвилювали ваші позаурочні захоплення... якби вчителі не хотіли підвести усіх під стандарт якості освіти... якби вам не довелося вислухати такої кількості лекцій на теми моралі... якби ви могли спокійно звірити своєму вчителю потаємні думки і таємниці... якби всі роки навчання супроводжувала вас свята вчительська віра у безмежність ваших талантів... І подумати, наскільки іншими змогли б стати при цьому.

Входження примату духу в сучасний освітній простір відкриває перед учнями нові перспективи духовного зростання, нові підходи до оволодіння знаннями, вільні від стандартної методики авторитарної педагогіки, загнаної в прокрустове ложе науки. Досить часто ми приписуємо класикам роль родоначальників педагогічної науки, забуваючи про те, що вони самі, чітко розуміючи, що таке наука, педагогіку такою не вважали, зокрема К.Д. Ушинський любив це підкреслювати. Але цим він не принижував її, а ставив вище від науки, вважав найвищим мистецтвом із усіх, що тільки знає людство [3]. Педагогічні твори, писані мовою серця, здатні швидше торкнутися серця іншої людини, знайти в ньому відгук, ніж сухий науковий стиль мовлення.

Висновки. Таким чином, дитина, вільна від стереотипів та стандартів, отримує великий шанс стати неповторною особистістю, для якої нарівні з природною жагою отримувати нові знання важливим буде вирощувати в собі культуру серця і думки.

Гуманно-особистісний підхід, який лежить в основі гуманної педагогіки сучасної доби, пробуджує все найкраще, що відшліфовувалося в людській душі протягом еволюції людства, все найцінніше, закладене в ній Творцем, і через спрямовану виховну діяльність сприяє формуванню якісно нової філософії життя. Цілеспрямованість гуманної педагогіки передбачає акцентологію як необхідність точного визначення і розстановки акцентів виховання і освіти особистості. Адже виникають нові проблеми, абсолютно не властиві для традиційної педагогіки, наприклад проблема виховання добромислення, добромовності, мудромовності, прекрасномислення, почуття відповідальності за свої слова і думки, піднесеної любові, співчуття, співпереживання, співрадість, поваги, надання послуг, ставлення до власності без почуття власності, плекання власної гідності, совісті і вміння жити у злагоді з совістю, самопізнання і самовдосконалення тощо. Всі вони сходяться на особистості вчителя, який отримує для себе принципово нову роль: із носія знань, судді, оцінювача він стає творцем свого суб'єктивного освітнього простору, обласгороджуюча сила якого буде залежати від його особистісних якостей. Це значно важче, ніж просто прийти до школи і провести уроки [3].

Але іншого шляху у нас просто немає. Моральний стан сучасного суспільства яскраво демонструє неспроможність традиційної педагогіки, батьківське безсилля, байдужість заклопотаних проблемами власного виживання вчителів, захопленість сильних світу цього проблемами власного збагачення, зосередженість церкви на проблемах боротьби за паству... І вивести його із цієї похмурої безвиході може тільки гуманна педагогіка з її гуманно-особистісним підходом, за якого педагог стане справжнім Учителем для своїх учнів, Другом для батьків, діти отримають унікальну можливість іти своїм шляхом осягнення знань і особистісного зростання, батьки будуть підходити до вирішення питання дітородження і дітовиховання з належною відповідальністю. Гуманно-особистісний підхід кардинально покращує якість усіх спектрів життя, духовно вивіщує всіх, хто до нього дотичний.. Завдяки ньому сформуємо нову генерацію українців, що зможе побудувати успішну стратегію власного життя згідно законів Божих, тим самим

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ НЕТРАДИЦІЙНИХ ФОРМ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

активно впливаючи на всі позитивні державотворчі процеси.

1. Амонашвили Ш. *Истина школы / Амонашвили Ш.* – К.: СПД Богданова А. М., 2006. – 20 с.

2. Амонашвили Ш. *Приветствие участникам Второго Международного конгресса “Миссия учителя в современном мире” / Амонашвили Ш.О.* – Гуманная педагогика. – 2012. – № 1(13). – С. 1.

3. Амонашвили Ш. *Духовна основа освіти.* Інформаційний ресурс. Джерело доступу: <http://gumanpedagog.org.ua>

4. Бик А. *Мислення як категорія педагогіки В.Сухомлинського в контексті новітньої освітньої парадигми // Наук. зап. – Вип. 52. – ч. 2. – Серія:*

Педагогічні науки/ Бик А. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2003. – С. 7–11.

5. Богуславский М. *Манифест гуманной педагогики – путь в будущее/ Богуславский М.* – Гуманная педагогика. – 2012. – № 1(13). – С. 1–2.

6. *Манифест гуманной педагогики // Інформаційний ресурс.* Джерело доступу: <http://gumanpedagog.org.ua>

7. Мойсеюк Н. *Педагогіка: навчальний посібник (Вид.5-е, доп. і переробл.) / Мойсеюк Н.* – К., 2007. – 656 с.

8. Святченко І. *Самоосвіта як підвищення компетентності педагога // Інформаційний ресурс.* Джерело доступу: <http://osvita.ua/school/manage/cadre>

9. Сухомлинський В. *Серце віддаю дітям / Сухомлинський В.* – К., 1973.

Стаття надійшла до редакції 20.06.2013

УДК 371.013

Наталія Мачинська, кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри педагогіки та соціальної роботи
Ірина Посисень, студентка магістратури юридичного факультету
Львівського державного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ НЕТРАДИЦІЙНИХ ФОРМ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

У статті подається характеристика окремих видів нетрадиційних форм проведення лекційних занять, розкриваються особливості їх підготовки та проведення, визначаються переваги та недоліки.

Ключові слова: лекція, проблемна лекція, лекція-бесіда, лекція-дискусія, лекція-конференція, лекція-прес-конференція, бінарна лекція, лекція-візуалізація, лекція-консультація, лекція-екскурсія.

Лит. 6.

Наталья Мачинская, кандидат педагогических наук, доцент,
профессор кафедры педагогики и социальной работы
Ирина Посисень, студентка магистратуры юридического факультета
Львовского государственного университета внутренних дел

ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ И ПРОВЕДЕНИЯ НЕТРАДИЦИОННЫХ ФОРМ ЛЕКЦИОННЫХ ЗАНЯТИЙ

В статье дается характеристика отдельных видов нетрадиционных форм проведения лекционных занятий, раскрываются особенности их подготовки и проведения, определяются преимущества и недостатки.

Ключевые слова: лекция, проблемная лекция, лекция-беседа, лекция-дискуссия, лекция-конференция, лекция-пресс-конференция, бинарная лекция, лекция-визуализация, лекция-консультация, лекция-экскурсия.

Natalia Machynska, Ph.D. (Pedagogic), Docent
Prof. of Pedagogical and Social Work Department
Iryna Posysen, Student of Magistracy of the Faculty of Law
Lviv State University of Internal Affairs

FEATURES AND ORGANIZATION OF ALTERNATIVE FORMS LECTURES

The article deals with specific types of non-traditional lectures, the peculiarities of their preparation and conduct are determined by their advantages and disadvantages.

Keywords: lecture, problem lecture, lecture conversation, lecture discussion, lecture conference, press conference, binary lecture, lecture visualization, lecture consultation, lecture-tour.

Постановка проблеми. Реформування удосконалення загальновідомих форм організації вітчизняної системи вищої освіти навчального процесу, оскільки в сучасних умовах передбачає пошук нових та перед вищим навчальним закладом стоїть